AVRASYA ETÜDLERİ 43/2013-1 (29-44)

Balkanlar ve Türkiye İlişkilerine Medeniyet Perspektifinden Bakmak ya da Coğrafyayı Ortaklaştırmak[1]

Kudret BÜLBÜL[2]

Öz

Tarihte Balkanlar, Anadolu ve Ortadoğu coğrafyasının üç kez cihanşümul bir rol oynadığı görülür: Büyük İskender, Roma ve Osmanlı İmparatorluğu. Bu durumun önemli faktörlerden birisi kuşkusuz bu devletlerin coğrafyayı ortaklaştırmalarıdır. Küreselleşme süreçleri ile bugün gelinen noktada siyasal sınırların aynen kaldığı ama hayatın bütün alanlarını kuşatan çok yönlü bir entegrasyon ile coğrafyanın yeniden ortaklaştırılabildiği bir ortam yine mümkündür. Bu perspektif iç kargaşalar ve kimlik krizleri ile çalkalanan ve bu nedenle tek başlarına yeterince etkin olamayan bölge ülkelerine büyük bir derinlik kazandıracaktır. Bununla birlikte, Coğrafyayı ortaklaştırmaktan asıl kazançlı çıkacak olanlar, kendilerini sadece sınırlı siyasal yapılar içerisinde kurmak ya da gerçekleştirmek zorunda kalmayacak olan, Balkanlardan Ortadoğu'ya geniş bir alanda çok yönlü at koşturabilecek olan bölgenin bütün insanlarıdır. Bunun için ihtiyaç duyulan şey ilişkilere medeniyet perspektifinden bakmak ve henüz oluşum halindeki bu çabaları şimdiden tanımlamaya çalışmamaktadır. Bu çabaları Büyük Makedonyacı, Yeni Helenistik ve Yeni Osmanlıcı olarak isimlendirmek parçalayıcı ve bölgenin imkânlarının ortaya çıkmasını engelleyici nitelikte olacaktır. Bugün yapmamız gereken isimlendirmeye değil, eyleme, işleve, fonksiyona, icraata öncelik vermektir. Herkese çok yönlü olarak kazanç sağlayacak coğrafyayı ortaklaştırmaya yönelik hangi adımların atılabileceği üzerinde düşünmektir. İsimlendirme çabalarını, zamanı geldiğinde ve hak edildiğinde çağdaş Dede Korkutlara bırakmak gerekir.

Anahtar kelimeler: *Medeniyet Perspektifi, Balkanlar, Türkiye.*

---

[1] Bu çalışma esas olarak 27-29 Mayıs 2011'de ADAM ve International Balkan University tarafından Üsküp'de gerçekleştirilen uluslararası konferansta sunulan ve daha sonra "Looking Turkey-Balkan Relations from Civilitational Perspective or Making Geography Common" başlığıyla yayınlanan makalenin gözden geçirilmiş versiyonudur.

[2] Doç. Dr., Başbakanlık Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, kudretbulbul@yahoo.com

Looking Turkey-Balkan Relations from Civilizational Perspective or Making Geography Common

Abstract

Balkans, Anatolian and Middle-eastern geographies have played global roles three times in the history: The reign of Alexander the Great, Roman Empire and Ottoman Empire. Definitely, one of important factors for this condition is the fact that the said states made the geography common. In the present situation as a result of the globalisation processes, making the geography common is also possible by means of a multilateral integration which lets the political borders remain but dominates all sides of the life. In this perspective, those countries of the region which do not have any importance on their own because of a turmoil and a crisis of identity might gain depth and value. However, those who will have the greatest benefit from making the geography common will be the populations of the region who would get the chance to move in a wide region ranging from Balkans to Middle-east rather than limiting themselves within the existing political structures. What needed for this is to consider the relationship through the civilisation perspective and keep away from defining these efforts which are at the very beginning level. Such definitions as Great Macedonianism, Neo-Hellenism or Neo-Ottomanism would make a negative effect and prevent the region from bringing up its potentials. Today, what we need to do is not to give priority to definitions but giving priority to action, function and activity. What we need to do is to think about the steps to be taken for making the geography common, from which everybody will derive multilateral profits. The efforts for putting a name should be left to contemporary Dede Qorquts when the time is due, and when it is deserved.

Keywords: *Civilizational Perspective, Balkans, Turkey.*

1. Sunuş

Bundan bir süre önce (26 şubat 2011) Medeniyetler İttifakı Ankara Konferansları kapsamında, Bağımsız Türkiye Komisyonu Başkanı Finlandiya Eski Devlet Başkanı Marttii Ahtisaari, Ankara Palas'ta, dar bir topluluğa "Uluslararası Sistemin Yeni Dinamikleri ve Yeni Oyuncuları" konulu bir sunum yapmıştı. Başbakanlık Başdanışmanı İbrahim Kalın'ın modere ettiği sunum ya da söyleşi sonrasında ben de kendisine bir soru yöneltmiştim. Bu çalışmanın konusunu da aslında bu soru ve buna ilişkin tartışmalar oluşturacaktır. "Nasıl bir dünyaya evriliyoruz ve yeni dünyada bize düşen rol nedir?"

Soru tam olarak şu idi: "2050 dünyasını nasıl görüyorsunuz? 2050'de bu toplantıyı yapıyor olsaydık ulus-devletlerin şu anki işgal ettiği gibi bir dünyada mı yaşıyor olacaktık? Yoksa Fransız düşünür Alain Minc'in vurguladığı gibi, belirsizliklerin, gri alanların daha da arttığı, örgütlü otoritelerin gittikçe kaybolduğu, bireysel ve gönüllü kuruluşların daha aktif olduğu 'yeni bir ortaçağ' (new medieval) ile mi karşı karşıya kalacaktık?" Ahtisaari'nin toplantı sonrasında teşekkür ettiği bu soru aslında oldukça önemlidir.[3] Çünkü geleceğimizi bu sorunun yanıtı şekillendirecektir. 2050'de hala "uluslararası" olarak tanımlanabilirse eğer ("ulus"un aşıldığı bir dünyada uluslararası eski anlam kodlarını vermeyebilir çünkü) dünyanın yeni dinamikleri ya da aktörleri buna göre ortaya çıkacaktır.

2. Yeni Arayışlar, Yeni Ortaçağ?

Minc'in "Yeni Ortaçağ",[4] Toffler'ın "3. Dalga",[5] Drucker'ın "kapitalist ötesi toplum"[6] ya da "bilgi toplumu",[7] Giddens'in "geç modern"[8] ya da "modernitenin küreselleşmesi",[9] diğer bazılarının "emperyalizm",[10] "post-modernizm", "post-marksizm" kavramları ile açıklamaya çalıştıkları şey aslın-

---

[3] Marttii Ahtisaari, 2050'deki böyle bir toplantıya katılmaktan büyük heyecan duyacağını ama büyük olasılıkla ömrünün buna yetmeyeceğine değinerek söze başladı. 'Ulus' ölçeğinin kolay kolay anlamını kaybetmeyeceğine, ulusal aktörlerin uzunca bir süre varlıklarını sürdürmeye devam edeceklerine vurgu yaptı. Ahtisaari'nin bu yaklaşımında, yaşamının oldukça önemli bir kısmını ulus-devlet çağında geçirmiş ve bir ulus-devletin devlet başkanlığını yapmış olmasının da sanırım etkisi vardır.

[4] Alain Minc, *Yeni Ortaçağ*, İmge Kitabevi, Ankara, 1995.

[5] Alvin Toffler, *The Third Wave*, Bantam Books, New York, Toronto, London, 1980.

[6] Peter F. Drucker, *Kapitalist Ötesi Toplum*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1993.

[7] Peter F. Drucker, *Yeni Gerçekler*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara,1993.

[8] Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1992.

[9] Anthony Giddens, "Modernitenin Küreselleşmesi", *Küreselleşme Temel Metinler* içinde, Ed. Kudret Bülbül, Orion Yayınları, Ankara, 2009.

[10] Boris Kagarlitsky, *The Twilight of Globalization, Property, State and Capitalism*, Virginia: Pluto Press, London, Sterling, 2000; Süleyman Nyang, "Globalleşmenin Kavramsallaştırılması", *Globalleşme Bir Aldatmaca mı?* İnkılab Yayınları, İstanbul, 2002.

da yeni bir dünyaya evriliyor olduğumuz ya da tarihin yeni bir dönemine giriyor olduğumuzdan hareketle bu durumun nasıl tanımlanabileceğidir.

Bu kavramların hepsinin değil ama, oradan başladığımız için Minc'in Yeni Ortaçağ kavramı üzerinde biraz duralım. "Yeni Ortaçağ, örgütlü sistemlerin yokluğu, her türlü merkezin kayboluşu, kaygan ve silik dayanışmaların ortaya çıkışı, belirsizlik, rastlantı, bulanıklık … Yeni ortaçağ, aklın kurucu ilke olarak uzun zamandan beri kaybolmuş sanılan ilkel ideolojilerin ve boş inanışların yararına silinip yok oluşu…"[11]

Görüldüğü gibi Fransız düşünür bu kavramı olumsuz anlamda kullanmaktadır. David Held ve Anthony McGrew de Ortaçağ Avrupa'sı ile günümüz gelişmeleri arasında paralellik kurarlar.[12] Bu düşünürlere göre son dönemdeki gelişmeler ortaçağ'daki lokal, ulus-ötesi ve ulus-üstü yapıların belirli bölgedeki eş zamanlı otoritelerini anımsatmaktadır.

Ortaçağ, Doğu ve Batı toplumları için farklı anlamlar ifade edebilir. Bu kavram, Batı için daha çok Ortaçağ'daki feodal, kral, imparator, kilise gibi parçalı siyasal yapıları ve belirli bir merkezin olmayışını çağrıştırırken, Doğu için daha merkezileşmiş yapıları çağrıştırabilir. Ben Yeni Ortaçağ kavramını ulusal aidiyetlerin, merkezi otoritelerin kayboluşu ve daha bireysel, topluluksal girişimlerin öne çıkması anlamında kullanmaktayım.

3. Küreselleşme Süreçleri ya da Küreselleşmeler

Aslında nasıl bir dünyaya evirilmekte olduğumuz, yeni ortaçağ ya da diğer kavramsal arayışlar küreselleşme süreçleri ile ilgilidir. Bu nedenle öncelikle küreselleşmenin ne olduğuna ve küreselleşme süreçlerinin temel aktörlerinin kimler olduğuna işaret etmek gerekir.

Küreselleşme, farklı toplumsal kesimler, sektörler, ülkeler ve farklı deneyimlere sahip bireyler tarafından çok farklı değerlendirmelere, tavır alışlara ve yaklaşımlara konu olabilmektedir. Küreselleşme gibi kazananlar ve kaybedenler yaratan bir süreç karşısında bu farklı tavır alışları olağan karşılamak gerekir. Meksika, Küba ya da Avustralya yerlileri 'küresel keşif"in yararları ve maliyetleri konusunda negatif düşünceler taşıyabilirler belki ama, Marco Polo, Magellan, Colombus, Captan Cousteau'nun izleyicileri Avrupalı işadamları için bu gelişmeler son derece 'kahramanca'

[11] Minc, *Yeni Ortaçağ*, s. 9.

[12] David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt and Jonathan Perraton, *Global Transformations, Politics, Economics and Culture*, Stanford University Press, Stanford, 1999, p. 85.

ve 'asil'dir. Yine Bill Gates ya da Rupert Murdoch'ın deneyimleri ile Meksika, Çin ya da benzeri ülkelerdeki serbest ticaret bölgelerinde çok düşük ücretlerle çalışan kadın ve çocukların küreselleşmeye ilişkin değerlendirmeleri kuşkusuz aynı olmayacaktır.[13]

Bu nedenle küreselleşmeye ilişkin, çok bilinen Mevlana'nın fil hikâyesini andırırcasına, literatürde çok farklı tanım ve yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu tanım ve yaklaşımlar, 'yeni emperyalizm'den 'insanlığın ortak birikimi'ne kadar salınabilmektedir. Yaklaşım farklılıklarını başka çalışmalara bırakarak, küreselleşme "siyasetten ekonomiye, spordan sanata, ticaretten kültüre, birey, topluluk, devlet ve uluslararasında gittikçe artan bir etkilenim süreci"[14] olarak tanımlanabilir. Bu anlamda Gramsci'yi anımsayarak[15] (küreselleşme = zor+rıza)'dır denebilir.

Küreselleşmeye ilişkin işaret edilmesi gereken bir başka nokta, küreselleşmenin sadece birleştiren, bütünleyen değil, aynı zamanda parçalayan, bölen, diyalektik bir süreç olduğudur.[16] Bu bağlamda yaşanan süreçler tek boyutlu değil, çok boyutlu ve çok yönlüdür. Siyasetten ekonomiye, sanata, kültüre bu süreçler her ülkeyi, bölgeyi, kenti hatta aileyi farklı etkileyebilmektedir. Bu nedenle tek boyutlu, lineer bir küreselleşme sürecinden değil, küreselleşmelerden ya da küreselleşme süreçlerinden bahsetmek daha doğru olacaktır. Gerçekten de bu süreçler, Polonya'da küçük bir işletme sahibi bir aileyi büyük şirketlerin pazara girişi ile olumsuz etkileyebilirken, aynı ailenin çocuklarına Erasmus gibi imkânlarla Türkiye'ye gelebilmek gibi yeni imkânlar sunabilmektedir.

Bu çalışma açısından söz konusu olan küreselleşme süreçlerinin yeni aktörleri ya da, çelişen, örtüşen ayrışan ne tür küreselleşmelerin yaşandığı

---

[13] John Wiseman, *Global Nation? Australia and the Politics of Globalization*, Cambridge University Press, Cambridge, 1998, p. 26.

[14] Kudret Bülbül, *Zor ve Rıza, Küreselleşmeler Arasında Türkiye*, Küre Yayınları, İstanbul, 2009, s. 31.

[15] Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri, Seçmeler*, Onur Yayınları, İstanbul, 1986.

[16] Peter Kloos, "The Dialectic of Globalization and Localization", in *The Ends of Globalization.* Eds. Don Kalp, Marco van der Land and Richard Staring, Rowman&Littlefield Publishers, Inc., New York, Oxford, 2000, p. 291; Zygmunt Bauman, *Küreselleşme, Toplumsal Sonuçları*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999, s. 8; Saskia Sassen, *Globalization and Its Discontents*, The New Press, New York, 1998, p. xxxıv; Singh Karan, *Conference Report*, 11-15 October 1998, Prague: Forum 2000 Foundation Prague, 2000, pp. 204-205; Ahmet İçduygu and E. Fuat Keyman, "Globalization Security and Migration: The Case of Turkey", *Global Governance*, July-September 2000, Vol. 6, No. 3, 2000, pp. 387-388; Gregory A.Raymond, Book Review: "Whose World Order? Uneven Globalization and the End of Cold War" Eds. Hans-Henrick Holm and George Sorensen, Boulder, Westview, 1995, *The American Political Science Review*, Vol. 89, issue 4, Dec 1995, p. 1075; James H. Mittelman, "Globalization: Capters and Captives" In Capturing Globalization, Eds: James H. Mittelman and Norani Othman, Routledge, London, New York, 2001, pp. 7-8.

değil, medeniyet perspektifinden bu süreçlerin yaratmakta olduğu etkidir.[17] Bu çerçevede küreselleşme süreçlerinin üç temel alanda yeni bir durum yaratmakta olduğuna işaret edilebilir.

İlki, ulus-devlet çağı olarak tanımlanabilecek önceki dönemle kıyaslandığında sivil toplumun, toplulukların ve sivil inisiyatiflerin öne çıkmakta olduğudur. Küreselleşme süreçleri ile birlikte bireyler, topluluklar ve sivil inisiyatifler pozitif ve negatif olarak oldukça önemli birer aktör olabilmektedirler.

Küreselleşme süreçleri ile birlikte sivil toplumun, sivil toplum kuruluşlarının, sivil inisiyatiflerin ve bireylerin oldukça öne çıktığı günümüzde yaşamın hemen hemen her alanında rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Bugün Ankara merkezli bir kuruluş olan ADAM ile Üsküp merkezli bir üniversitenin işbirliği ile bu sempozyumu gerçekleştirebilmemiz bu durumun somut bir örneğidir. Eskiden bu tür organizasyonlar ancak ve ancak devletler aracılığı ile gerçekleştirilebilirdi. Değişen koşullar ile birlikte bireyler ve topluluklar, devletler gibi büyük organizasyonların aracılığına ihtiyaç duymaksızın yerel, ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde aktivitede bulunabilmektedirler. Global şirketler bir taraftan üretimlerini gezegen düzeyinde yaygınlaştırırken, bireylerin küresel düzeydeki tüketim tercihleri de bu şirketlerin eğilimlerine yön vermektedir.

Bireylerin ve toplulukların öne çıkmasının sadece pozitif örneklerinden bahsedemeyiz. Bu durumun negatif örnekleri de yaygınlıkla görülmektedir. Geçmişte ABD gibi süper güç bir ülkeye saldırmayı çok az devlet göze alabilirken, bugün internet teknolojisini çok iyi bilen bir ya da birkaç genç ABD Savunma Bakanlığının ya da Pentagon'un sitesini çökertebilmektedir. Yine önceki dönemlerde bir süper gücün bir topluluğa, bir bireye karşı savaş açması, kendi gücünün sorgulanmasına neden olabileceğinden pek mümkün görünmezken, bugün ABD, bir örgüte ve onun liderliğine (El-kaide ve öldürülen lideri Usame Bin Ladin) karşı uluslararası bir koalisyon oluşturma çağrısı yapabilmektedir.

Bu makalenin konusu açısından küreselleşme süreçleri ile birlikte yaşanan ikinci bir değişim geleneksel, ideolojik ve ulusal aidiyetlerin, bireylere eski anlamlarını verememeleri durumudur. Ulus-altı ve ulus-üstü ya da ulus-ötesi tanımlamalar daha fazla öne çıkarken, liberalizm, sosyalizm ve milliyet-

[17] Kültür ve medeniyet tartışmalarının Türkiye için ne anlama geldiğine dair bir çalışma için bkz: Kudret Bülbül, "Kültür ve Medeniyet Tartışmalarına Türkiye'den Bakmak", *Küreselleşme, Kültür ve Medeniyet* içerisinde, Ed. Kudret Bülbül, Orient Yayınları, Ankara, 2007. Milenyum çağında medeniyet perspektifinden bakmanın Türkiyeli Azerbeycanlı entelektüellere yüklediği sorumluluklara dair bir çalışma için bkz: "Intellectuals, A Civilization Perspective, Turkey and Azerbaijan in the New Millenium", *Kudret Bülbül, Economic, Political and Cultural Cooperation in Caucasus and Central Asia*, Eds. Mehmet Bulut&Recai Aydın, Adam, 2011.

çilik gibi büyük ideolojiler, birey ve topluluklarda eskisi kadar heyecan yaratmamaktadır. 20. yüzyıla kadar insanlık tarihinin daha din endeksli bir tarih olduğu ve kimliklerin bu nedenle daha din temelli şekillendiği söylenebilirken, 20. yüzyılı bir ideolojiler çağı ve ideolojik kimliklerin öne çıktığı bir çağ olarak görmek yanlış olmayacaktır. Şimdiden bir öngörüde bulunmak erken olmakla birlikte, 21. yüzyılda ideolojilerin ve ulusal kimliklerin insanlığı daha az heyecanlandırmakta ve daha az anlam kodları vermekte olduğu söylenebilir.

İdeolojik kimliklerdeki anlam kaybına Daniel Bell 1950'lerde dikkat çekerken,[18] Fukuyama'nın "Tarihin Sonu" tezini[19] sadece diğer ideolojilerdeki anlam kaybı olarak okumak doğru görünmemektedir. Bugün gelinen noktada 20. yüzyılda insanlığın peşinden koştuğu liberalizm ve sosyalizm gibi 'büyük anlatılar' kitleler tarafından eskisi kadar coşkuyla karşılanmamaktadır.

Çok benzer bir durum ulusalcı akımlar için de söz konusudur. Bireyin içerisinde kendisini çok daha rahat hissettiği ve o şekilde tanımladığı ulusal kimlikler ve belki de uğruna ölmeyi rahatlıkla göze aldığı 'vatan', 'bayrak', 'ulus' gibi kavramların bireylere önceki anlamlarını verip vermediği tartışılmaktadır. Yeni oluşan uluslarda şimdilik durum tersine görünmekle birlikte, ulus olma sürecini tamamlamış toplumlarda, bu kavramlar daha az ilgi uyandırmaktadır. Örneğin Alman toplumunun geçmişte kendisini daha fazla Alman hissettiği rahatlıkla söylenebilirken, bugün öncekine oranla Almanların kendilerini daha az Alman ama daha fazla farklı aidiyetlerle tanımladıkları gözlemlenmektedir (Çevreci, yeşil, Hıristiyan, küreselleşme karşıtı, eşcinsel vb. gibi).

Üçüncü büyük değişim medeniyet perspektifinin öne çıkması ile yaşanmaktadır ki sunumun konusu açısından bu durumu ayrı bir başlıkta ele alalım.

4. Yerelleşme ile Paralel Olarak Ulus'u Aşan Kimliklerin ya da Medeniyet Perspektifinin Yeniden Öne Çıkması

Medeniyet tartışmaları kuşkusuz bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Bu çalışma açısından belirtilmesi gereken, 20. yüzyılın sonu ile birlikte medeniyet tartışmalarına yeniden bir dönüş olduğu ve medeniyet üzerinden yeniden bir kimlik ve tanımlanma çabaları ile karşı karşıya olduğumuzdur. Bazı düşünürler bu durumu "dinlerin geri dönüşü" olarak yorumlamaktadırlar. Batı'da Hıristiyanlığın tekrar yükselmesi, islamofobik açıklamalar, toplumların giderek muhafazakârlaştığına dair örnekler bu yorumlara te-

[18] Daniel Bell, *The End of Ideology, On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties*, The Free Press, USA, 1960.

[19] Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, The Free Press, 1992; Francis Fukuyama, "Economic Globalization and Culture-A Discussion with Dr. Francis Fukuyama", 2001, http://www.ml.com/woml/forum/global.htm Erişim: 28.01.2001.

mel teşkil etmektedir. İngiliz düşünür Stuart Hall'un "bir kavram, sol kapıdan çıkar çıkmaz sağ pencereden geri dönmektedir. Fakat tam olarak aynı yere değil"[20] yaklaşımına paralel olarak bu geri dönüşü, dine değil, medeniyet perspektifine dönüş olarak adlandırmak daha anlamlı görünmektedir. Bir taraftan yerel kimlikler öne çıkarken diğer taraftan ulusu aşan ulus ötesi/üstü aidiyetler daha belirgin hale gelmektedir. Ulusu aşan aidiyetler din temelli olabildiği gibi 'küreselleşme karşıtlığı', 'çevrecilik', 'yeşiller', 'bölgeselleşme' gibi dinden bağımsız da olabilmektedir. Bazı durumlarda ulus içinde çatışan kimlikler ulusu aşan aidiyetler içinde kendilerini daha rahat ifade edebilmektedirler. Kuzey İrlandalıların İngilizlere karşı, Basklıların İspanyollara karşı AB kimliğini savunmaları gibi.

Son dönemlerdeki medeniyet tartışmalarını ise Samuel Huntington'un meşhur "Medeniyetler Çatışması" tezine borçluyuz.[21] Bu teze karşılık Edward Said'in kaleme aldığı "Cehaletler Çatışması"[22] gibi pek çok çalışma kaleme alınmıştır. Birleşmiş Milletler çatısı altında yürütülen, Türkiye ve İspanya'nın eş başkanlığını yürüttüğü Medeniyetler İttifakı girişimi de Huntington gibi düşünürlerin yarattığı çatışmacı bir dünyaya karşılık barışçıl bir dünya yaratma girişimlerinin bir uzantısıdır.[23]

Kısaca belirtmek gerekirse, küreselleşme süreçleri ile birlikte, bir taraftan yerel kimlikler daha fazla öne çıkarken, diğer taraftan ulusu aşan, etnik orijinli olmayan ve medeniyet temelli olarak adlandırılabilecek daha üst kimlikler öne çıkmaktadır.

Türkiye ve Balkan ülkeleri açısından bakıldığında yerel kimliklerin ve medeniyet perspektifinin öne çıkmasının oldukça önemli sonuçları olduğu söylenebilir. Türkiye ve Balkan ülkeleri, bir taraftan çok fazla etnik ve dini yerel aidiyetleri içerisinde barındırırken; diğer taraftan uzun tarihsel süreçte bir arada yaşamanın getirdiği geniş bir aidiyete, ortak bir yaşanmışlığa sahiptir. Küreselleşme süreçleri ile gelen yeni gelişmeler, bu nedenle bu coğrafyanın belki de en fazla ihtiyaç duyduğu farklılıklar içerisinde bir arada yaşayabilme imkânını, kendi yerel kimlikleri ile birlikte ortak bir

---

[20] Stuart Hall, "Eski ve Kimlikler, Eski ve Yeni Etnikler", *Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi* içinde, Der.: Anthony D. King, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1998, s. 70.

[21] Samuel P. Huntington, "The Clash of Civilizations?", *Foreign Affairs*, Summer, 1993; Aynı makale için bknz: *Agenda , Critical İssues in Foreign Policy*, Foreign Affairs, New York, 1994.

[22] Edward W. Said, "The Clash of Ignorance", Nation Magazine, October, 2001 http://www.thenation.com/doc.mhtml?=20011022&s=said&c=1, Makalenin Türkçesi için bkz: "Cehaletler Çatışması", *Küreselleşme Temel Metinler* içinde, Ed: Kudret Bülbül, Orion Yayınları, Ankara, 2009.

[23] Bu konuda yapılmış bir çalışma için bkz: Berat Özipek ve Kudret Bülbül, *From the Dialogue to the Alliance of Civilizations A Collective Initiative For Universal Peace*, Seta, 2007.

coğrafyada yaşıyor olmanın yarattığı geniş bir aidiyete aynı anda sahip olabilme fırsatını altın tepsi içerisinde sunmaktadır.

Bu noktada medeniyetin nasıl tanımlandığı, temel unsurlarının neler olduğu, bu coğrafya insanlarının ortak bir medeniyetin parçaları olup olmadığı, Makedonların, Yunanlıların, Türklerin aynı medeniyete mensup olup olmadıkları gibi sorular sorulabilir. Kuşkusuz bu sorular ekseninde anlamlı tartışmalar yapılabilir ve yapılmaktadır. Ama coğrafyayı ortaklaştırmanın yaratacağı faydalar açısından baktığımızda bu tartışmaların harareti düşmektedir. Aynı ya da farklı medeniyet içerisinde tanımlansalar da bu coğrafyanın insanları geçmişte farklı dönemlerde coğrafyayı ortaklaştırabilmişler ve böylelikle küresel birer aktör olabilmişlerdir. İzleyen paragraflarda bu durumun örneklerine değinilecektir.

5. Coğrafyanın Global Aktörleri: Büyük İskender, Roma ve Osmanlı İmparatorlukları

Tarihe bakıldığında Balkanlar, Anadolu ve Ortadoğu'yu uhdesinde bulunduran bu bölgenin, üç kez tarih sahnesinde büyük rol oynadığı, bölge devletlerinin üç kez cihanşümul bir nitelik taşıdığı görülür[24]: Büyük İskender, Roma ve Osmanlı İmparatorluğu.[25] Avrupa'dan Ortadoğu'ya, dönem dönem Hindistan'a kadar uzanan bu küresel devletlerin başarılarında çok değişik faktörler vardır. Bununla birlikte en önemli faktörlerden birisinin kuşkusuz bu devletlerin coğrafyayı ortaklaştırmaları olduğu söylenebilir. Büyük İskender sadece 33 yıl yaşamıştır. Ama 33 yıllık hayatına Balkanlardan Çin Seddi'ne büyük bir imparatorluk sığdırmıştır. Kurduğu imparatorlukla tarihte kent devleti modelini sona erdirerek imparator devlet modeli sürecini başlatmıştır[26]. Diğer iki devlet de aynı yoldan giderek bu bölgeyi içerisindeki bütün farklılıkları ve renkleri ile birlikte adeta tek bir devlet haline getirmiştir. Bu nedenle tarihi filmler ya da diziler izlendiğinde bu bölgenin sosyal yaşamı ulus-devlet modelinin tek biçimleştirdiği bir homojenlikte değil, bütün farklılıkları ile birlikte resmedilir. (Muhteşem Yüzyıl dizisini izleyenler görmüşlerdir. Bu dizide bazen kamera devrin İstanbul çarşı pazarına döndürülür. Devrin İstanbul çarşı pazarında neredeyse yok yoktur. İstanbul çarşı pazarları Makedonyalısı, Ukraynalısı, Ortadoğulusu, imparatorluğun bütün renkleri ile birlikte resmedilir). Aşağıdaki haritalar bir taraftan bu devletlerin egemenlik sınırlarını gösterirken, diğer ta-

---

[24] 'Yeni Dünya'nın henüz keşfedilmediği bir çağda cihanın önemli bir kısmının bu coğrafyadan ibaret olduğu da söylenebilir.

[25] İlber Ortaylı, Osmanlı'yı Müslüman bir Roma İmparatorluğu olarak adlandırır: (İlber Ortaylı, "Osmanlı: Üçüncü Roma İmparatorluğu", *Hürriyet Osmanlı Eki,* 18 Ekim 1999.)

[26] Mehmet Ali Ağaoğulları, *Kent Devletinden İmparatorluğa*, İmge Kitabevi, Ankara, 2009.

raftan bu geniş sınırlar, insanların seyyaliyet potansiyellerini ve yukarıda bahsedilen renkli toplumsal dokunun nedenlerini ortaya koymaktadır.

Harita 1: Büyük İskender İmparatorluğu Haritası (İÖ 334-323)[27]

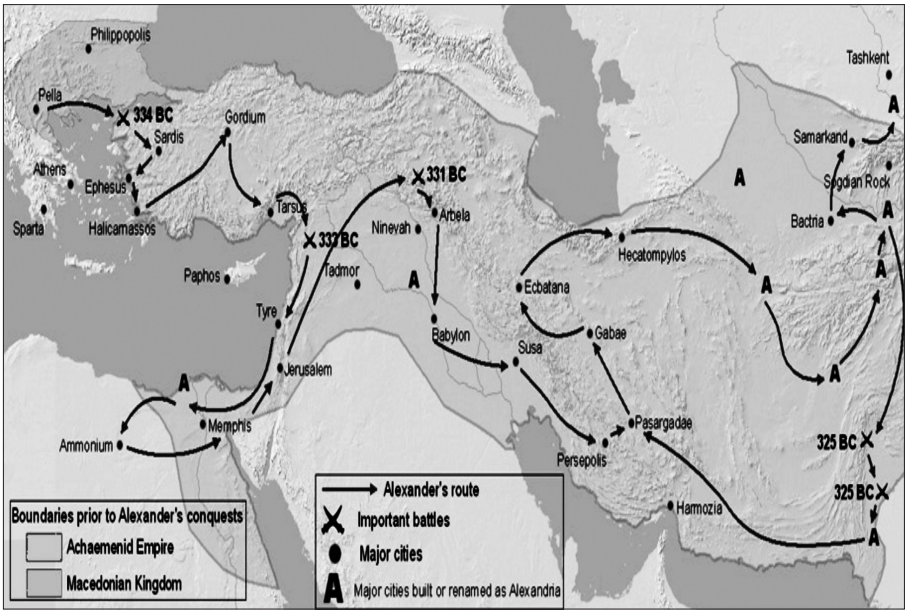

Harita 2: Roma İmparatorluğu Haritası[28]

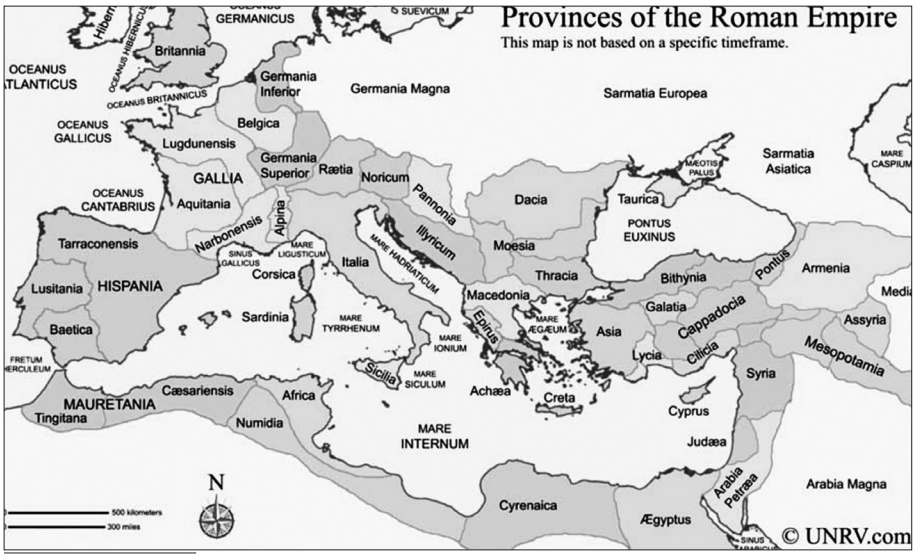

[27] http://explorethemed.com/Alexander.asp, Erişim: 01.03. 2012.

[28] http://www.unrv.com/roman-empire-map.php, Erişim: 01.03. 2012.

Harita 3: Osmanlı İmparatorluğu Haritası[29]

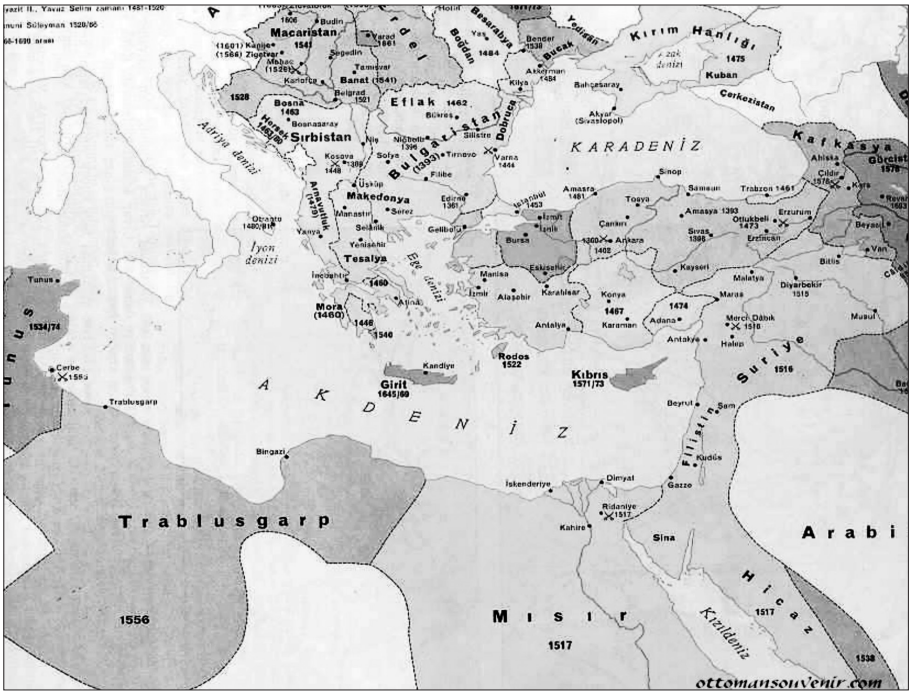

6. Coğrafyayı Ortaklaştırmak?

Yukarıdaki her üç devletin en geniş sınırlarını gösteren haritalardan da görülebileceği gibi, tarihin o günkü koşullarında coğrafyayı ortaklaştırmak her üç imparatorluk için siyasal sınırların ortadan kaldırılması anlamına gelmekteydi. Farklı egemenlikleri temsil eden siyasal sınırlarla birlikte coğrafyayı ortaklaştırmak, çok yönlü bir entegrasyon gerçekleştirmek o yüzyılların tarihsel koşullarında fazlaca mümkün değildi. Ama bu durum bugün için artık içerisinde fiilen yaşamakta olduğumuz bir olgudur. Siyasal sınırların aynı kaldığı ama aynı zamanda çok yönlü işbirliklerinin gerçekleştirilebildiği bir dünya bugün için hayal değildir. Bu nedenle coğrafyayı ortaklaştırmaktan kastım, tarihte olduğu gibi siyasal sınırların ortadan kaldırılması türünden bir hedef kesinlikle değildir. Tam tersine bu sınırların olduğu gibi kaldığı ama bu bölgenin yeniden bir cazibe merkezi haline gelebilmesi için siyasal sınırların çok yönlü işbirliklerine hiçbir şekilde engel olmadığı bir durumdur. Kurumsal, sivil toplum ya da bireysel düzeyde bu bölgenin in-

[29] www.ottomansouvenir.com/img/maps/Ottoman_Empire_Map_Largest_Borders.JPG, Erişim: 01.03. 2012.

sanlarının, Makedonya'dan Çin Seddine, bütün bir coğrafyayı hiçbir engelle karşılaşmaksızın, ekonomik, kültürel, akademik, entelektüel, dinsel ve her türlü legal faaliyetlerini özgürce gerçekleştirebilmesi, zihin atlasını tek bir ülke ölçeğinden değil, bütün bir bölge ölçeğinden kurmasıdır.

Coğrafyayı ortaklaştırmak, sadece bölgesel ekonomik bir entegrasyon değildir. Ekonomik entegrasyonu aşan, bireylere, gruplara sivil toplum örgütlerine, üniversitelere kapıları sonuna kadar açan, bütün bir coğrafyayı tek bir ülke gibi çok yönlü olarak birbirine bağlayan bir ağ ya da ağlar zincirinden bahsediyorum bu kavramla. Bu nedenle, yaşamakta olduğumuz süreçleri, ulusu aşan büyük kimliklerin ve alt kimliklerin daha belirgin olduğu, devletlerin değil bireylerin, mal ve hizmet topluluklarının, gönüllü kuruluşların yeni aktörler olarak öne çıktığı "Yeni Ortaçağ" olarak adlandırmak bana çok yanlış gelmiyor. Evet tabii ki Ortaçağ'da savaşlar, büyük çatışmalar eksik değildi. Ama bu savaşlar sonrasında birbirinden farklı geniş toplum kesimleri iç içe yaşayabiliyordu. Bu savaşlar, geniş toplum kesimlerinin seyyaliyetini de sağlıyordu. Bugün ise savaşlara değil, birbirinden farklı bireylerin ve geniş toplum kesimlerinin daha fazla iç içe geçmesini sağlayacak çok yönlü işbirliklerine ve coğrafyayı ortaklaştırmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Balkanlar ve Ortadoğu tarihine baktığımızda bu bölge bunu başarabildiği oranda bölgesel ve küresel bir aktör olabilmiş, aksi takdirde küçük aidiyetler ve siyasal yapılarla olayların önünde sürüklenmiştir. Coğrafyayı ortaklaştırmaya ve medeniyet perspektifinden ilişkileri geliştirmeye sadece küresel aktör olmak ya da büyük bir güç olmak penceresinden bakmak da doğru değildir. Evet çok yönlü bir entegrasyon oluşturulabilirse, Dünya tarihinin yine bölge tarihi üzerinden yazılabilmesinin önü açılacaktır. Bu perspektif tek başlarına yeterince etkili olamayan bölge ülkelerine büyük bir derinlik kazandıracaktır. Bununla birlikte, coğrafyayı ortaklaştırmaktan asıl kazançlı çıkacak olanlar, kendilerini sadece sınırlı siyasal yapılar içerisinde kurmak ya da gerçekleştirmek zorunda kalmayacak olan, Balkanlardan Ortadoğu'ya geniş bir alanda çok yönlü olarak hareket edebilecek olan bölgenin bütün insanlarıdır. Makedonya'dan, Türkiye'den, Ortadoğu'dan sıradan bir birey bütün bu bölgelerde özgürce dolaşabilecek, ekonomik, ticari, sosyal, kültürel her türlü ilişkisini, entelektüel zihin atlasını sadece kendi ülkesi ile sınırlı değil, bütün bu bölgeyi içerecek şekilde kurabilecektir. Ortak aidiyetleri öne çıkarmak, medeniyet perspektifi üzerinden bölgeyi yeniden düşünmek, bölge ülkelerinde farklı kimlik talepleri biçiminde kendisi gösteren ve bölgenin iç sorunlarla uğraşarak bölgenin potansiyel imkân ve birikimlerin görülmesini engelleyen

yaklaşımların da yumuşamasına katkı sağlayacaktır. Böylelikle bölgenin potansiyel birikim ve imkânlarının daha rahat görülebilmesinin önü açılacaktır. Literatürdeki yerel kimlik ve kültürlerin, aidiyetlerin etnik, dinsel ve ulusal temelde çatışmalarını ve etnik temizlikleri refere eden Balkanlaşma, Brezilyalaşma[30] gibi kavramlar ve bu çatışma potansiyellerinin yaratacağı içe kapanmanın yaratacağı riskler düşünüldüğünde, coğrafyayı ortaklaştırmanın getireceği imkân ve fırsatlar daha iyi görülecektir.

7. Bitirirken: Büyük Makedonyacı, Yeni Helenistik ya da Yeni Osmanlıcı Bir Arayış mı?

Bölge insanlarının her birini sadece bulunduğu ülkenin imkân ya da daha çok imkânsızlıklarına mahkûm olmaktan kurtaracak, her bir ülkedeki iç kargaşadan, kimlik krizlerinden başını kaldırmasını ve herkese daha büyük düşünmesini sağlayacak coğrafyayı ortaklaştırmaya yönelik çabalara şimdiden bir isim koyma arayışı yanlış olacaktır. Bu çabalara şimdiden Büyük Makedonyacı, Helenistik ya da Osmanlıcı gibi isimler koymak zorunda değiliz. Bu tür isimlendirmeler parçalayıcı ve bölgenin imkânlarının ortaya çıkmasını engelleyici olacaktır. Bölgenin potansiyellerinin ortaya çıkabilmesi ve yeniden bir çekim merkezi haline gelebilmesi için bugün yapmamız gereken isimlendirmeye değil, eyleme, işleve, fonksiyona, icraata öncelik vermektir. Herkese çok yönlü olarak kazanç sağlayacak coğrafyayı ortaklaştırmaya yönelik hangi adımların atılabileceği üzerinde düşünmektir. Bölge insanımızın her birinin zihin atlasını, anlam dünyasını bölge üzerinden kurarak, sadece kendi ülkesinde değil, bölge ölçeğinde aktif hale gelebilmesini sağlayacak çalışmalara kafa yormaktır. Tarihte benzerlikler olabilir, ama hiçbir şey aynı kapıdan geri gelmez. Eğer bir gün isim koymak gerekirse çağırırız Dede Korkut'u, vakti geldiğinde o en uygun ismi koyar.[31] Yani bize düşen çok yönlü çabalara destek olmaktır. İsimlendirmeyi, coğrafyayı ortaklaştırabilirsek eğer, gelecek nesillerin "Dede Korkut"larına bırakmaktır.

---

[30] Çağdaş kentlerde zengin ve yoksul kesimlerin yaşam alanlarının gittikçe birbirinden ayrılmasının yanı sıra, sadece tanıdık insanların, özel komşuluklar, özel güvenlik, özel yollar, özel hastane ilişkilerine dayanan yaşam alanlarının geliştirilmesi ve buna karşılık, etnik, sınıfsal ve dinsel gettolaşma süreçlerini ifade eden bu durum için literatürde "Brezilyalaşma" kavramı kullanılmaktadır (Featherstone, age, s. 9; Wiseman, age, s. 60).

[31] Eski Türklerde doğan çocuklara anne ve babası tarafından geçici olarak bir isim verilirdi. Çocuğun asıl ismi ise mizacına göre belirli bir yararlılık ya da kahramanlık gösterdikten sonra, toplumun önde gelenleri tarafından konurdu. Çocuğun belirli bir ismi alabilmesi için önce o ismi hak edecek davranış ve eylemlerde bulunması beklenirdi. İsim bir anlamda sonradan gelirdi. Dede Korkut bu geleneklerde belirli bir isim almayı hak etmiş çocuklara adlarını koyan önemli bir figürdür. Bugün de ihtiyacımız olan şey bir ölçüde böyle bir yöntemdir: Önceliği isimlendirmeye değil, eylem ve aktivitelere vermek.

KAYNAKÇA

Ağaoğulları, Mehmet Ali. *Kent Devletinden İmparatorluğa*, İmge Kitabevi, Ankara, 2009.

Bauman, Zygmunt. *Küreselleşme, Toplumsal Sonuçları*, (Çev: Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999.

Bell, Daniel. *The End of Ideology, On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties*, The Free Press, USA, 1960.

Bülbül, Kudret. "Kültür ve Medeniyet Tartışmalarına Türkiye'den Bakmak", *Küreselleşme, Kültür ve Medeniyet*. Der: Kudret Bülbül, Orient Yayınları, Ankara, 2007; *Küreselleşme - Temel Metinler*, Der: Kudret Bülbül, Orion Yayınları, Ankara, 2009.

Bülbül, Kudret. *Zor ve Rıza, Küreselleşmeler Arasında Türkiye*, Küre Yayınları, İstanbul, 2009.

Bülbül, Kudret. "Intellectuals, A civilization Perspective, Turkey and Azerbaijan in the New Millennium", *Economic, Political and Cultural Cooperation in Caucasus and Central Asia*, Eds. Mehmet Bulut&Recai Aydın, Adam, 2011

Drucker, Peter F. *Yeni Gerçekler*, (Çev: Birtane Karanakçı), Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1993.

Drucker, Peter F. *Kapitalist Ötesi Toplum*, (Çev.: Belkıs Çorakçı), İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1993.

Featherstone, Mike. *Undoing Culture, Globalization, Postmodernism and Identity*, Sage Publications, London, 1995.

Fukuyama, Francis. *The End of History and the Last Man*, The Free Press, 1992.

Fukuyama, Francis. "Economic Globalization and Culture-A Discussion with Dr. Francis Fukuyama", 2001, *http://www.ml.com/woml/forum/global.htm,* Erişim: 28.01.2001.

Giddens, Anthony. *Modernliğin Sonuçları*, (Çev: Ersin Kuşdil), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1992.

Giddens, Anthony. "Modernitenin Küreselleşmesi" (Çev: Kudret Bülbül), *Küreselleşme Temel Metinler*, Ed. Kudret Bülbül, Orion Yayınları, Ankara, 2009.

Gramsci, Antonio. *Hapishane Defterleri, Seçmeler*, (Çev: Kenan Somer), Onur Yayınları, İstanbul, 1986.

Hall, Stuart. "Eski ve Kimlikler, Eski ve Yeni Etnikler", *Kültür, Küreselleşme ve Dünya-Sistemi*, Der. Anthony D. King, (Çev: Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsal), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1998.

Held, David, Anthony McGrew, David Goldblatt and Jonathan Perraton, *Global Transformations, Politics, Economics and Culture,* Stanford University Press, Stanford, 1999.

Huntington, Samuel P. "The Clash of Civilizations?", *Foreign Affairs*, Summer, 1993; *Agenda, Critical İssues in Foreign Policy*, Foreign Affairs, New York, 1994.

İçduygu, Ahmet and E. Fuat Keyman. "Globalization Security and Migration: The Case of Turkey", *Global Governance*. July-September 2000. Vol. 6, No 3.

Kagarlitsky, Boris. *The Twilight of Globalization, Property, State and Capitalism*, (Translated by Renfrey Clarke), Pluto Press, London, Sterling, Virginia, 2000.

Karan, Singh. *Conference Report,* 11-15 October 1998, Forum 2000 Foundation, Prague, 2000.

Kloos, Peter. "The Dialectic of Globalization and Localization", in *The Ends of Globalization*, Eds. Don Kalp, Marco van der Land, Richard Staring... Rowman&Littlefield Publishers Inc, New York, Oxford, 2000.

Büyük İskender İmparatorluğu Haritası İÖ 334-323, 2012, http://explorethemed.com/Alexander.asp, Erişim: 01.03. 2012.

Osmanlı İmparatorluğu Haritası, 2012 www.ottomansouvenir.com/img/maps/Ottoman_Empire_Map_Largest_Borders.JPG, Erişim. 01.03. 2012.

Roma İmparatorluğu Haritası, 2012, http://www.unrv.com/roman-empire-map.php, Erişim: 01.03. 2012.

Minc, Alain. *Yeni Ortaçağ*, (Çev:Ağaoğulları M. A.), İmge Kitabevi, Ankara, 1995.

Mittelman, James H. "Globalization: Capters and Captives", *Capturing Globalization*, Eds. James H. Mittelman and Norani Othman, Routledge, 2001.

Nyang, Süleyman. "Globalleşmenin Kavramsallaştırılması", *Globalleşme Bir Aldatmaca mı?*, (Çev: Havva Karakuş-Keleş), İnkılab Yayınları, İstanbul, 2002.

Ortaylı, İlber. "Osmanlı: Üçüncü Roma İmparatorluğu", *Hürriyet Osmanlı Eki*, 18 Ekim 1999.

Özipek, Berat ve Kudret Bülbül. *From the Dialogue to the Alliance of Civilizations A Collective Initiative For Universal Peace*, Seta, Ankara, 2007.

Raymond, Gregory A. Book Review: "Whose World Order? Uneven Globalization and the End of Cold War", Eds. Hans-Henrick Holm and George Sorensen, Westview, Boulder, 1995, *The American Political Science Review*, Vol. 89, issue 4, Dec 1995.

Said, Edward W. "The Clash of Ignorance", *Nation Magazine*, October, 2001, http://www.thenation.com/doc.mhtml?=20011022&s=said&c=1; Makalenin Türkçesi için bkz: "Cehaletler Çatışması" (çev: Musa Ceylan), *Küreselleşme Temel Metinler*, Ed. Kudret Bülbül, Orion Yayınları, Ankara, 2009.

Sassen, Saskia. *Globalization and Its Discontents*, The New Press, New York, 1998.

Toffler, Alvin. *The Third Wave*, Bantam Books, New York, Toronto, London, 1980.

Wiseman, John. *Global Nation? Australia and the Politics of Globalization*, Cambridge University Press, Cambridge, 1998.